

המכון ללימודי השואה ע"ש ח. אייבשיץ

רחוב התיכון 39, נווה-שאנן, ת.ד. 9288, חיפה 31092
טלפון נייד: 052/8344992, gideonbe@012.net.il

בס"ד, כסלו תשס"ו, דצמבר 2005

פורום שמירת זיכרון השואה
והמאבק באנטישמיות
גיליון מספר 2

עורך: גדעון רפאל בן מיכאל

לחברי פורום שמירת זיכרון השואה והמאבק באנטישמיות, *life וזכרה!*

אני מעודד מאד מהתגובות הרבות שקיבלתי בכתב [בדוא"ל] מחברים רבים. זוהי רוח גבית חשובה לביסוס דרכי הפעילות של הפורום.

מעת לעת, נעסוק גם בנושאי האנטישמיות. הדילמה שלי כעורך, כיצד להביא בפניכם חומר תמציתי מבלי להלאות את הקוראים. הדילמה לא פשוטה. אני אשתדל להביא דברים בסיסיים ולרוצה להתעמק, אני אומר: "ואידך זיל גמור". אני אפנה אתכם למקורות נוספים.

לפני למעלה משנה, בחודש אלול תשס"ד, 27.8.04, הגיע אלי באקראי עיתון "הארץ" ובו התוודעתי לראיון העיתונאי שנערך עם מיקי תיאודורקיס, מלחין יוני ידוע, שנחשב כבעל מעמד מוסרי גבוה, שנלחם בשלטון הרודני של הקולונלים ביוון. המאמר נקרא: "הקונספירציה היהודית על פי תיאודורקיס" – מאת העיתונאי ארי שביט. בראיון העיתונאי, נחשפו עמדותיו האנטישמיות הידועות לשמצה.

לשאלתו של ארי שביט: "כשהיית ילד, לפני השואה, איזה רושם השאירו עליך היהודים?". בתחילה השיב, כי יחסי השכנות עם היהודים היו טובים ולפתע אמר: "בוודאי היה גם צד אחר, בעייתי. היהודים היו האחר. הם היו שונים. היהודים היו ציוריים. אני זוכר שבעיני הנשים הזקנות, הדתיות, היהודים היו אלה שצלבנו את ישו.

ב-1932 חייתי בעיירה יאנינה שבה הייתה קהילה יהודית גדולה. שיחקתי עם ילדים יהודים כל הזמן. סבתי הייתה דתית מאוד. היה לה חדר מלא איקונות. היא שרה מזמורים (המוסיקה שלי הושפעה מאוד מהשירה הדתית שלה). ובאביב סבתא שלי אמרה לי: עכשיו, בתקופת הפסחא, אל תלך לשכונה היהודית. כי בזמן הפסחא היהודים שמים ילדים נוצרים בחבית שבתוכה יש סכינים. אחר כך הם שותים את דמם". בהמשך הראיון הוא אומר: "יום אחד הטילו עלי משימה: תיאודורקיס, מחר אתה צריך להרצות לחברים שלך על הקומוניזם. אז הלכתי הביתה ושאלתי את אימא שלי מה זה קומוניזם. היא אמרה שהיא לא יודעת אבל היא חושבת שזה משהו רע. איזה רוע, שאלתי. רוע כמו של היהודים. אז שאלתי אותה אם גם הקומוניסטים שמים ילדים קטנים בחביות עם סכינים ושותים את דמם. מה אני מנסה לומר בכך שאני מספר לך את הסיפורים הללו?"

הדברים הללו קיימים. לא חשבתי על כך קודם, אבל כעת, כשאתה שואל אותי את השאלות הללו, אני מבין שזה קיים". בין השאר הוא טוען, שהיהודים שולטים בעולם המוסיקה, בכלכלה העולמית ועל מדיניותה של ארה"ב. הוא השווה את מדינת ישראל לגרמניה הנאצית ועוד... ועוד... היריעה קצרה מלספר את כל תוכנו של הראיון. לשאלתו של ארי שביט: האם ליהודים יש יותר מדי כוח? תשובתו: "בתחומים מסוימים. אני לא אוהב את ההתאגדויות הסגורות האלה שתומכות אחת בשנייה. אני רואה בהן ביטוי של גישה גזענית. שבטים דתיים או לאומיים או מאפיונריים הם גידולים סרטניים".

הדברים הללו, הזכירו לי היטב את דבריו של יוחנן כריזוסטומוס (מנהיג נוצריי אנטיוכיה מהמאה ה-4 למניינם) שאמר: "היהודים מלאי תאוה, חמדנים, אוהבי בצע, בוגדנים, פושעים, רוצחים, עקשנים, הרסנים, אחוזי שדים... הם הפרו את חוק הטבע... אין כפרה, מחילה וסליחה [לרצח האל]". לדעות האנטישמיות היה תרגום מעשי. הנה דוגמא מתקופת מסעי הצלב. אנו קוראים את דבריו של אחינו היהודי, ר' אפרים ב"ר יעקב מבונא שחי בתקופה זו וכתב: "וילך הלוך ונובח [=המטיף]... ללכת ירושלים להילחם עם ישמעאל, ואל כל המקום אשר בא שמה, דיבר רע על כל היהודים אשר בארץ, ושיסה בנו את הנחש ואת הכלבים, לאמור: נקמו נא את נקמת הצלב משונאיו העומדים לפניכם ואחר כך תלכו להילחם על הישמעאלים...".

אני מודע היטב לאנטישמיות המתחוללת בעולם. אין הדבר חדש עבורי. אומרים לנו, אל תדאגו, האנטישמיים הם "עשבים שוטים". לפתע, כברק ביום בהיר, אתה קורא על דעות אנטישמיות ארסיות, הנאמרות על ידי אדם, שנחשב כאיש רוח ולוחם חופש. הדברים חלחלו בי היטב ולא נתנו לי מנוח. זו הוכחה - כנגד הסוברים שהאנטישמיות העכשווית היא רק פועל יוצא לעימות בינינו ובין הערבים. נראה לי, שדבריו של ארווין קוטלר, יהודי-קנדי שנודע כאחד המשפטנים הבולטים בעולם בתחום זכויות האדם, מכהן כיו"ר השני של "הנציבות הבינלאומית למאבק באנטישמיות", מבטאים היטב את האנטישמיות העכשווית, שיש בה את היסודות של העבר - מימים ימימה יחד עם אי השלמה שעם ישראל יושב במולדתו הנצחית. כך הוא אומר: "האנטישמיות הישנה ביקשה למנוע מהיהודים לחיות כחברים שווי זכויות בעולם, ואילו האנטישמיות החדשה מבקשת למנוע מהמדינה היהודית את הזכות להיות חברה שוות זכויות בקהילת העמים. זו כבר אינה שנאת היהודי כמיעוט זר, שהרי הפגיעות מבוצעות בידי מוסלמים שהם עצמם מיעוט על אדמת אירופה, מיעוט הסובל בעצמו מעוינות מצד אוכלוסיית הרוב. והאלימות הזאת פרצה עם פרוץ העימות במזרח התיכון - כלומר, יש לה הקשר פוליטי מובהק. האנטישמיות החדשה כוללת שני מרכיבים שונים: המרכיב האנטי-יהודי, המתבטא במעשים ומופעל כמעט בלעדית על ידי המוסלמים, והמרכיב האנטי-ישראלי המדיני, שלו שותפים מוסלמים ואנשי המערב גם יחד".

לאחר קריאת המאמר, הגעתי למסקנה, שיש להפיץ תוכנו של הראיון, וזאת כדי למנוע שאננות במאבקנו נגד האנטישמיות הגוברת בעולם. אין זה פלא, שאנו עדים בתקופתנו - לכתובות וסמלי נאצה גם בבתי כנסת ובמוסדות יהודיים ברחבי העולם. קיימים מוסדות שעוסקים במאבק נגד האנטישמיות והכחשת השואה כגון, משרד החוץ, השר לענייני תפוצות, הסוכנות היהודית והקונגרס היהודי העולמי. לא די בהם. הציבור צריך להיות מעורב ואכפתי ולהשתתף במאבק. יש לנו מדינה יהודית ריבונית משלנו. עלינו להיות אקטיביים בתגובותינו ולהשיב מלחמה שערה בתחום ההסברתי. יש חשיבות מרובה לתגובות שתעשינה ע"י יחידים באמצעות שליחת דואר אלקטרוני לאותם אתרי האינטרנט המביאים דברי נאצה, דעות והלכי רוח אנטישמיים ועוסקים בהכחשת שואה. יהיה זה מאבק בלתי פוסק.

לאורך ההיסטוריה היהודית, ליווה את עמנו, הערך החשוב של הערבות ההדדית - "ישראל ערבים זה לזה". מאז קום המדינה, עומדים יהודים ברחבי העולם בשעת צרה ומצוקה לצד מדינת ישראל. עתה, לנוכח ממדיה של תופעת האנטישמיות העכשווית בקהילות היהודיות ברחבי העולם. חשוב, שאנו נזדהה, נתמוך, ונקיים דיאלוג מתמיד עם קהילות ישראל בגולה.

מאמרו של פרופ' אריה טרטקובר, "האנטישמיות מבחינה סוציולוגית" הינו מאמר רקע חשוב בנושא האנטישמיות ולכן הבאתי אותו במלואו.

עתה, אנו נמצאים 60 שנה לאחר משפטי נירנברג. הפעם הבאנו מאמר מפרי עטו של חבר הפורום אריה קיזל. שם המאמר: "הרמן גרינג: ללא חרטה, ללא בקשת סליחה".

חברי הפורום מוזמנים לכתוב ולהגיב.

אם אתם משנים כתובת הדוא"ל, אנא עדכנו אותנו.

הגיליון הבא יוקדש ליום הקדיש הכללי שחל בצום עשרה בטבת. הדגש יהיה על עמידה יהודית בשואה.

בברכה נאמנה

צדצון רפאל בן מיכאל
יו"ר הוועד המנהל
המכון ללימודי השואה – חיפה

אנטישמיות עכשווית

אומרים לנו לעיתים קרובות: "העולם השתנה" והנה בתחילת האלף השלישי, ב- 26.10.05 אנו שומעים הכרזה קשה ואנטישמית

של נשיא איראן אחמדי - נג'אד: **"יש למחוק את ישראל מהמפה"**. הוא אמר את דבריו קבל עם ועולם, ללא חשש ומורא, מה יגידו אומות העולם. התגובות של אומות העולם היו מינוריות מאד. אנו צריכים לקבל בדאגה הכרזה זו. אנו תקווה כי מדינת ישראל לא עוברת לסדר היום על הכרזה זו ונערכת לטפל בה כדבעי.

כך דווח בעיתונות [רועי נחמיאס וריטרס – אתר YENT 28.10.05]:

הנשיא אחמדי- נג'אד אישר בנאומו לרגל "יום ירושלים" כי הביטוי **"יש למחוק את ישראל מהמפה"** משלשום, נכון ומדויק ואף הדגיש: "דבריי היו דבריו המדויקים של העם האיראני". שר החוץ שלום אומר כי ישראל תדרוש דיון מיוחד באו"ם על הדברים. רק הבוקר פרסמה שגרירות איראן במוסקבה הודעה, לפיה "הנשיא לא התכוון להשתמש במונחים כה חריפים".

נשיא איראן הוסיף והדגיש כי התגובות החריפות בעולם להתבטאותו הן מובנות שכן "כשאומרים דבר אמת, ברור שתהיינה תגובות". "דבריי היו דבריו המדויקים של העם האיראני".

תהלוכת "יום ירושלים" באיראן [צילום: אי.פי]

מפגינים באיראן נגד ישראל [צילום: אי.פי]

פרופ' אריה טרטקובר האנטישמיות מבחינה סוציולוגית

.א.

השם אנטישמיות הוא צעיר למדי. רק במחצית השנייה של המאה הקודמת הוא הומצא ע"י עיתונאי גרמני ונתפשט עד מהרה בעולם כולו. לא כן התופעה גופא שימיה הם כנראה כימי קיומו של עם ישראל, ועל כל פנים אמת מידה של אלפי שנים יפה לה. שעבודם של בני ישראל בארץ מצרים הוא המקרה הראשון בממדים רחבים של שנאת ישראל ורדיפתם לפני למעלה מארבעת אלפים שנה, וכמעט באותו זמן נעשה גם הניסיון הראשון על-ידי בלעם בן בעור להגדיר המיוחד בחיי ישראל כיסוד שממנו צומחת השנאה. מן הזמן ההוא ועד היום לא פסק מסע הצלב על צורותיו השונות ולא פסקו הניסיונות להסביר סיבותיו, בין שעל ידי היהודים נעשו או על-ידי אומות העולם. הניסיון של בלעם היה לא רק הראשון מבחינה זמנית, אלא כנראה הקולע ביותר. עם שהוא לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב (במדבר, כ"ג, ט'), חזקה עליו שפרשת היחסים בינו לבין השאר לא תוכל היות פרשה רגילה. יש שתוך כדי כך יצמח רגש הערצה; הן גם בלעם לא ידע אם לקלל את ישראל או לברכם, והתופעה של אהבת ישראל גם היא תולדותיה הן תולדות אלפי בשנים. בכל זאת הרבה יותר ניפוצה השנאה. הזר הוא אויב למחצה בכל חברה פרימיטיבית (לא מעט מרגש זה נשאר עד היום) ואילו במקרה זה הזרות לאמתו של דבר הייתה כפולה: לא זו בלבד שהיהודים הורגשו כגוף זר במשפחת העמים, אלא הזרות היה לה כאן טעם מיוחד שאין למצוא כמוהו ביחסי שאר העמים.

בהגדרת מיוחד זה נתפלגו הדעות. שונאי ישראל בקרב היוונים או הרומאים או עמים אחרים בימי קדם נאחזו בכל מיני טענות, תכופות מגוחכות או בלתי-הגיוניות, בכדי לנמק תעמולתם; לרוב לא הוברר להם עצמם היסוד שממנו נבעה תגובתם. בדרך נכונה ביותר, אמנם גם היא מבוססת ברצון רע שנהפכה לרועץ לעם היהודי, בחר אחד מאבותיה הרוחניים של האנטישמיות בימים ההם, המן בן המדתא האגגי, כאשר העביר למלך אחשורוש את דיבת העם שדתיים שונות מכל עם ודתי המלך אינם עושים (מגילת אסתר ג', ח'). כאן מודגשת בצורה ברורה ביותר אמונת היהודים כמקור הרע. לא האמונה בכלל שכן כל עם יש לו אמונה משלו, אלא אמונתם הם השונה מאמונות הגויים. המן אמר מה שאמר בימים שבהם הרגשתו הדתית של האדם הייתה בחינת דבר מובן מאליו; זה היה כבר אחרי המהפכה הנפשית העצומה שעברה על האנושיות כלפני ארבעת אלפים שנה וריכזה אותה סביב מושגי דת כעיקר גדול בחיים. דווקא על רקע זה בלט כפלים ושלוש המיוחד באמונת ישראל בהשוואה עם שאר העמים שמספרם בגבולות האימפריה הפרסית בודאי היה לא קטן. לא רק אמונתם באל אחד היא שהבליטה שוני זה; הן נטיות מונותאיסטיות נודעו כבר יפה בימים ההם.

הרבה יותר בלט האופי של האמונה הישראלית, בה מושגי דת, מוסר וחברה נתמזגו לדבר שלם שאין להפריד בין דבקיו.

אמונה שמחויב החיים הובילה להכרת זכויותיו של האדם וממנה לחיוב זכויותיו של האדם השני, ואשר תוך כדי גישה זו הכריזה על אהבת אלוהים שהוא המנצח העליון על יחסי אדם ואדם - לא הובנה על-ידי הגויים ולא נתקבלה על דעתם. אחדות זו של הכרה ושל חיים הייתה רחוקה מתפישתם, ויש שערערה השקפת עולמם.

המן נאחז בסימן חיצוני - אמנם אף הוא רחוק מלהיות חיצוני בלבד - בכדי לדרוש התערבותה של המדינה נגד היהודים על חטא סירובם לקבל מרות המלך בענייני אמונה; אולם כיסוד לגישה זו שמה הרגשה שאמונה זו לכשעצמה היא בחינת יוצא דופן ולפיכך מוטב לחסלה בכוח הזרוע.

ב.

כך נסללה הדרך לקראת הסוג הראשון של אנטישמיות שהיה עתיד לתת אותותיו האכזריים במשך מאות ואלפי בשנים: האנטישמיות הדתית. סימניה הנאמנים הוכרו כבר בימי האלילות (כאן שייכת פרשת המן ואחשורוש, וגם רדיפות היהודים באימפריה הרומית לבשו תכופות אופי דתי), אולם לתופעה רחבת ממדים והרת הרס נהפכה רק בעולם הנוצרי עד שהמושגים של אנטישמיות דתית ואנטישמיות נוצרית כמעט שנהפכו לשמות נרדפים.

אמנם גם בעולם המוסלמי שנתגבש כעבור כמה וכמה מאות שנים סבלו היהודים לא מעט על חטא אמונתם; אולם סבל זה היה לאין ערוך קטן ממצוקתם בארצות נוצריות, ונוסף על כך הם לא היו גלמודים בו. האסלאם הטיל על מצדדיו להשמיד את עובדי האלילים, ואילו המאמינים באל אחד, אולם לא באללה ובמוחמד נביאו דינם כאזרחים מסוג שני שיש לסבל אותם ובו בזמן לצמצם זכויותיהם. מבחינה זו לא היה אפוא, כל הבדל בין היהודים לבין בלתי-מוסלמים אחרים, ויש שגורלם תחת שלטון האסלאם היה טוב מגורלם של הנוצרים. לא כן בעולם הנוצרי.

הכנסייה הנוצרית אף מבחינה עיונית הייתה לאין ערוך פחות סובלנית מאשר האסלאם שכן לא הסכימה להכיר בכל אמונה אחרת פרט לאמונתה היא; וגם למעשה היא עלתה באכזריותה בהרבה על האסלאם.

אמנם לא רק היהודים הוכרו כאויביה; היא קמה גם נגד בני אמונות אחרות, ואף בשורותיה היא ידעה לדכא ללא רחמים בני כיתות בעלות עקרונות מיוחדים משלהם. בכל זאת היהודים הוכרזו עד מהרה כאויב מספר אחד, כי עלו במספרם היחסי, ותכופות אף המוחלט על בני אמונות אחרות שישבו בין הנוצרים, ולפיכך היה להם לרועץ העיקרון של אמונה אחת בארץ אחת (*religio eius regio cuius*), שנהפך לאחד מעקרונות היסוד בעולם הנוצרי, אף אם להלכה הוכרז עליו עם סיום תקופת ימי הביניים.

ועוד נתווסף גורם שני שמלכתחילה נהפך לאחד העיקריים במסע הצלב של הנוצריות נגד העם היהודי וכוחו הפרוע נשאר במידה לא קטנה עד היום; הלא היא ההנחה שלפיה, היהודים אחראים למותו של ישו הנוצרי, ולפיכך מצווה לנקום בהם נקמת דמו. כתוצאת פעולתם של גורמים אלה באה פרשת הסבל היהודי בעולם הנוצרי שלא רבות הדומות לה באכזריותן. מספר היהודים שנרצחו על ידי הנוצרים אפשר בלי ספק להעריך במאות אלפים ואף במיליונים, ואילו הונם שנגזל אינה ניתן להערכה כלל;

ושוב פרשה בפני עצמה מהוות רדיפות היהודי בצורות אחרות, כגון שלילת זכויותיהם, כליאתם בגטאות, דיכוי כבודם האישי והלאומי, תעמולת שטנה בלתי-מרוסנת נגדם, ועוד.

קיימות אמנם הנחות ביחס לדמותה של האנטישמיות הנוצרית המנוגדות כאילו למה שנאמר עד כה. הפשוטה ביותר היא ההנחה האומרת שאין לדבר על אנטישמיות נוצרית, יען כי האנשים שקמו על אחרים לדכאם ולהשמידם היו רחוקים מעקרונותיו של ישו הנוצרי כמרחק השמים מן הארץ. על יסודות מחשבתיים מסוג זה קמה התיאוריה,

שלפיה הנוצרים שונאים את היהודים לא על שרצחו כאילו את ישו הנוצרי, אלא יען כי נתנו אותו לעולם.

תיאוריה זו שאביה הוא הסופר היהודי-אמריקני מוריס סמואל, יש בה בלי ספק מידה לא קטנה של אמת פסיכולוגית; יש בכל זאת להיזהר שלא ללכת שולל אחרי ההנחה כאילו תורתו של ישו הנוצרי היה בה משום פרי פחות או יותר הגיוני של השקפת עולם יהודית, שכן הנחותיו סותרות בכמה וכמה מובנים עקרונות היסוד של היהדות.

ג.

איך שלא יהיה, אין ספק ביחס לממדיה של האנטישמיות הדתית כאחד מגורמי ההרס לא רק בהיסטוריה היהודית, אלא בתולדות החברה כולה. גורם זה מורגש בארצות מסוימות עד היום, אף אם הוכרזה בשנים האחרונות מלחמה גלויה נגדו מצד הכנסיות גופא ועוד ידובר על כך להלן. אולם על ידו פעלו אם מלכתחילה או כעבור זמן מה כמה וכמה אחרים ואלה יש שעלו עליו בכוחם או דחו אותו הצידה לגמרי.

גורם מסוג זה בעל השפעה לא קטנה כבר בימי הביניים וכוחו עלה מאד בדורות הבאים, הייתה האנטישמיות הכלכלית. הגבולות בינה לבין האנטישמיות הדתית לא תמיד היו ברורים די צרכם. רדיפת היהודים על חטא אמונתם ממילא גרמה לדחיקת רגליהם בחיים הכלכליים והכריחה אותם להצטופף במקצועות מסוימים בלבד; תוך כדי כך גדלה שוב המתיחות ביניהם לבין סביבתם הנוצרית, שנהפכה עד מהרה לגורם בפני עצמו. כמו כן נהפכה האנטישמיות הכלכלית למכשיר חשוב בימי הלאומנות הגוברת; דחיקת רגליהם של היהודים מן החיים הכלכליים לטובתה של אוכלוסיית הרוב הוכרזה אז כאחת הסיסמות העיקריות. אמנם גם יוזמתם הרבה של היהודים בחיי הכלכלה עוררה או הגבירה בהרבה תעמולת השטנה נגדם, כפי שקרה בעיקר בתקופת הליברליזם והקפיטליזם החל במחצית השנייה של המאה השמונה עשרה. גם כאן יש שרגש ההערצה נתמזג בשנאת מתחרים לתופעה שלמה. תשמש כדוגמה טובה תורתו של הכלכלן והסוציולוג הגרמני ורנר סומברט שספרו הידוע על חלקם של היהודים בחיי הכלכלה לכאורה כולו הוא שיר הלל ליוזמתם ולמעוף שבפעילותם הכלכלית, ובו בזמן מבצבצת מבין השורות שגאה לעם שידע ככה לסלול דרכו קדימה. לא מקרה הוא שחוקר זה כעבור זמן מה נצטרף למחנה שוטני ישראל בצורתו הגסה ביותר.

שוב פרק בפני עצמו, בלי ספק אחד הקשים מהווה האנטישמיות הלאומנית. הלאומיות המודרנית בהתגבשותה בעיקר במאה הקודמת תחילה נאחזה ברעיון ההתקדמות החברתית ויצאה חוצץ נגד כל צורות של שעבוד ושל תעמולת שטנה אם ביחסי אומה ואומה או ביחסי אדם ואדם; לפיכך היא שמשה גם גורם חשוב למדי בשחרורם האזרחי של היהודים, ושוב לא קטנה הייתה ההשפעה שהשפיעה בתנועת התחייה היהודית. לא כן בהמשך הימים כאשר נתערערו היסודות המוסריים של הלאומיות האירופית, עד שנתדרדרה יותר ויותר בתהום הלאומנות, שראתה תפקידה בכך לדאוג לטובת אומתה היא בלבד מבלי שים לב לזכויותיהם של אחרים ולעקרונות המוסר בכלל. עמים שרק תמול שלשום נאבקו לשחרורם מעול זרים, נהפכו הם עצמם לנוגשי המיעוטים בקרבם; כאן זכתה להגשמתה המימרה העברית העתיקה על "עבד כי ימלוך". מעמסתה של תמורה זו נפלה בראש וראשונה על היהודים.

מאבקם על זכויותיהם הלאומיות שהתנהל בעיקר במזרח אירופה, הוכתר כאילו בניצחון עם סיום מלחמת העולם הקודמת ועם חוזי השלום הרבים שהכירו בזכויותיהם של המיעוטים הלאומיים ואף הקימו מנגנון מיוחד להבטחתן; אולם הלאומנות הגוברת ביטלה עד מהרה הישגים אלה. היא פנתה אמנם נגד המיעוטים בכלל, אולם פגעה בעיקר ביהודים שבגלל פיזורם הרב יכולתם להגן על עצמם ממילא הייתה מוגבלת.

האנטישמיות הגסה ברוב הארצות במזרח אירופה (בראש וראשונה בפולין, הונגריה ורומניה) הייתה במהותה תגובת שטנה לאומית אף אם לא חסרו בה גם סימני מתיחות דתית וכלכלית.

.ד

החוליה האחרונה והאכזרית בשרשרת השנאה הייתה בכל זאת עתידה לבוא רק כעבור זמן מה. אמנם גם היא נולדה כבר במאה הקודמת, ועוד יותר במעבר בין מאה למאה. הצרפתי גובינו והאנגלי שנתבולל בגרמנים הוטסו סטוארט טשמברלין נתנו הדחיפה הגדולה לקראת הגזענות שנזדווגה עד מהרה בלאומנות לאחדות שלמה ונהפכה לאחת התופעות הקשות לא רק מחומות המנזר בתולדות העם היהודי, אלא בתולדות החברה כולה.

מן ההנחה שלפיה יש גזעים "משובחים" בעולם ולעומתם אחרים פחותים בערכם, הובילה דרך ישרה להנחה שנייה על זכותם של הגזעים המשובחים להשתלט על אחרים, לשעבדם ואף להשמידם. הגרמנים

הם שהכריזו על עצמם כעל "גזע האדונים", ואילו היהודים היו בעיניהם כגזע הנמוך שמצווה היא לנהוג בו לפי מידת האכזריות הגדולה. כהמן בן המדתא האגגי בזמנו אף הגרמנים הגיעו להכרה שלא "שווה להניח את היהודים", אם כי לא האמונה הייתה הפעם בעיניהם העיקר, אלא הגזע. לא חדשה הייתה האנטישמיות על אדמת גרמניה;

**קריקטורה: השטן שיחד כבר רבים
הוא לא יירתע גם מחומות המנזר**

אין כנראה עם בעולם שמלכתחילה ידע לשמור על מסורת השנאה כעם הגרמני. כבר בראשית ימי הביניים כאשר רק נתגבשה האומה הגרמנית, היא הצטיינה באכזריותה המיוחדת בפרשת יחסיה כלפי היהודים, ומן הזמן ההוא התעמולה האנטישמית לא ירדה שם מן הפרק. בכל זאת רק עם צמיחת הגזענות הגיעה השטנה לשיא שלא נודע כמוהו בדורות הקודמים. המפלגה הנאצית שעלייתה התחילה כבר בשנות העשרים של המאה הנוכחית ואשר הצליחה לרכז סביבה מיליונים אוהדים ולהעביר השלטון בידיה, כרכה מלכתחילה גזענות, לאומנות ואנטישמיות פראית לדבר שלם. היא לא נרתעה בפני המסקנות הקיצוניות ביותר במערכתה נגד היהודים, תחילה בגרמניה גופא ואחרי כן גם בארצות שנכבשו על ידה. ביטול זכויותיהם של היהודים, דחיקת רגליהם מכל שטחי החיים הכלכליים, החרמת רכושם, כליאתם בגטאות ובמחנות הסגר ועבודה בכפייה, גירושם ממקומותיהם, ולבסוף השמדתם ההמונית, באו בקצב מהיר בזה אחר זה. שישה מיליון יהודים נרצחו על ידם, עד שבא חורבנם במלחמת העולם השנייה.

ניסיונות רבים נעשו בכדי להסביר מה שקרה בשנים ההן, הטראגיות ביותר בתולדות העם היהודי. יש הטוענים שגזענות ולאומנות בלבד, אפילו בצורתן המטרופת למחצה בימי המשטר הנאצי, אין בהן בכדי להסביר פשעים שלא נודעו כמוהם בתולדות החברה. הללו מנסים לגלות הקשרים הקיימים בין המשטר הטוטליטארי לבין גורלם של היהודים;

לדעתם כל משטר המבטל חופש האדם ומדכא עד עפר כבודו, סופו להיהפך למשטר אנטישמי, כי נוח לו להפנות נגד היהודים את האינסטינקטים הרעים של ההמון, המשמשים כיסוד לקיומו הוא.

מכאן הקשר השני בין תופעת ההמון לבין שנאת ישראל.

ההמון הוא אחת התופעות המוזרות והשליליות בחברה האנושית. לפי חוק הברזל של "השוואה למטה" לא הטובים בהמון, ואף לא הבינונים, אלא הגרועים בו קובעים תגובתו. לפיכך כה תכופים הם המקרים של פשעים שמקורם בתגובת ההמונים.

גם בתולדות האנטישמיות רב חלקו של ההמון שכן הוא שפנה לרוב נגד היהודים מתוך האכזריות הגדולה. רצח עשרות אלפים בימי מסעי הצלב, גזירת ת"ח, הפרעות ברוסיה, כל אלה הן דוגמות בולטות של מה שקרה ליהודים בידי ההמון. והנה גם תופעה זו זכתה לממדים ביותר בימי השלטון הנאצי. הוא שהצליח באמצעי הטכניקה המודרנית להפוך את ההמון לעניין כמעט רגיל בחיי הגרמנים, עד שחלקים גדולים של אומה זו ממילא נגררו אחרי האינסטינקטים הרעים, ולא נרתעו בפני כל פשע. מניצחון ההמון הובילה דרך ישרה לחורבן יהדות אירופה.

עוד כדאי להזכיר הנחתם של הנאצים גופא שלפיה מסע הצלב נגד היהודים על אף אכזריותו הפראית לא היה בו אלא אמצעי, אחד החשובים בכדי להשתלט על העולם.

האנטישמיות, כפי שהכריזו בגלוי, הייתה להם בחינת חומר מפוצץ שבו אמרו להרוס יסודות החברה ולשעבדה. תנועת הדוגלת בסיסמות כאלה, חזקה עליה שלא תתחשב במספר הקרבנות, נהפוך הוא כלעומת שיעלה המספר, כן תתקרב למטרתה.

יהיו דברי הסבר אשר יהיו, דבר אחד על כל פנים ברור והוא שבנאציזם הגרמני האנטישמיות הגיעה לשיאה. ושוב הוברר ביתר שאת בימי הזוועה של משטר זה, ששנאת ישראל ניזונה נוסף על הסיבות שעליהן דובר עד כה, גם מן העובדה של היות היהודים פזורים בין הגויים, ושל היותם מעוט בכל המקומות.

הכלל הפסיכולוגי שלפיו המיעוט אף פעם אינו צודק ושאין להתחשב בזכויותיו, זכה כאן לביטוי האכזרי ביותר.

אמנם כשם שהאנטישמיות הייתה במאות ובאלפי השנים הקודמות אחת התופעות הנפוצות בחברה, כן נודעו המאמצים להתגבר על מארה זו. המאבק בה לבש לרוב צורה של פעילות הסברתית בלבד, ורק במאה הנוכחית נעשו ניסיונות רציניים להתחקות על שורשיה הפסיכולוגיים, כלומר לראות בה מחלה הזקוקה לטיפול מיוחד, ומן הצד השני לצאת חוצץ נגדה באמצעים חוקיים ומנהלתיים.

המדינה הראשונה שבה האנטישמיות הוכרזה כפשע, הייתה ברית המועצות מיד אחרי הקמת המשטר החדש בארץ זו. אחרי כן נתקבלה הדרך גם בארצות אחרות; בייחוד רבו המאמצים וההישגים בשטח זה בארצות הברית. ואילו היהודים עצמם ניסו אף הם להגן על כבודם ועל חייהם בדרכים שונות, החל בדרך הסברתית שלבשה אמנם תכופות הצורה הטפלה של אפולוגטיקה (כלומר מאמצים לסתור טענותיהם של שוטני ישראל), ובבריחה מחמת המציק (מכאן התופעה - אחת האופייניות בתולדות ישראל - של נידודים בלתי-פוסקים, ששנאת ישראל לרוב משמשת כיסוד להם) ועד ההגנה העצמית על צורתיה השונות.

גם הציונות קמה במידה לא קטנה כתוצאה ההכרה שהדרך היעילה בכדי להתגבר על מארת האנטישמיות היא להחזיר את היהודים למולדתם ועל ידי כך לגאול אותם מן המצב של היותם תמיד מעוט התלוי ברצונם הטוב או הרע של שכניהם.

ה.

הדברים שנאמרו עד כה, רובם נאמרו מבחינת היסטורית בלבד, ואין בהם בכדי להסביר הנעשה בימינו. בדברי ימיה של האנטישמיות מהווה תקופת המשטר הנאצי מפנה גדול. לא זו בלבד שאז הגיעה תנועת השטנה לשיא, אלא היא עצמה נשתנתה מיסודה עם גמר התקופה ההיא. המתרחש כיום יש לו אופי מיוחד משלו, שלא קל להשוותו עם מה שהיה קודם, תהיה הערכתו אשר תהיה.

לא קל ראשית כל להסביר עצם קיומו. עם מיגור משטר הרשע במלחמת העולם השנייה

ההרגשה תחילה הייתה, בקרב היהודים ובמידה לא קטנה גם בקרב אומות העולם, שתולדות האנטישמיות כבר נסתיימו. כה רבה הייתה זוועת מעשיהם של הנאצים, שכל אדם בעל הרגשה אנושית צריך היה לכאורה להירתע בפני תופעות מסוג זה להבא ולצאת חוצץ נגד תנועה העלולה להולידן; ונוסף על כך הרי הוכרז לא פעם על ידי מעצמות ההסכם וע"י העמים שנלוו להן שאחד התפקידים העיקריים, עבורם הם נלחמים הוא להקים משטר בעולם בו לא יהיה מקום לתנועת שטנה ולשעבוד האדם על חטא מוצאו או אמונתו.

קריקטורה: היהודי הטורף

ושוב היו אשר הניחו שהעובדה ההיסטורית של חידוש הריבונות היהודית עתידה אף היא להשתיק תנועת השטנה המופנית נגד העם היהודי.

מהאשליות אלה לא הרבה נשאר בימינו. האנטישמיות לא זו בלבד שלא נעלמה ונהפוך הוא, לא הייתה כנראה תקופה בתולדות החברה בה היא נפוצה כפי שהיא נפוצה כיום; לפיכך גם הצורך להלחם בה לא זו בלבד שלא ירד, אלא עלה בהרבה.

בכל זאת קיימים כמה וכמה הבדלי יסוד בין מה שקרה בדורות הקודמים לבין התפתחות העניינים בימינו, וכדאי להקדיש להם הערות מספר.

ננסה ראשית כל לסכם. על ממדי התנועה הרחבים כיום מכפי שהיו אי-פעם בתולדות האנטישמיות, כבר דובר. הגל האנטישמי שנתעורר בסוף שנת 1959 הקיף לפי חשבונותיו של המכון לחקר העניינים היהודיים בניו-יורק ארבעים ארצות, ואילו מספר התקריות האנטישמיות נתקרב אז לאלפים וחמש מאות; ואף רשימה זו רחוקה מן השלמות הדרושה, שכן לא נכנסו בה הארצות בהן לא קרו התפרצויות בזמן ההוא, אולם ההפליה האנטישמית נודעה שם יפה, כגון ברית המועצות או ארצות הברית. לארצות שנודעו כארצות טיפוסיות של אנטישמיות כבר בשנים הקודמות כגון ארצות מזרח-אירופה (פרט לברית המועצות), גרמניה או דרום-אמריקה נתווספו עכשיו אחרות בהן תעמולת השטנה לא נתנה אותותיה בשנים הקודמות, ביניהן גם ארצות מערב אירופה ואף ארצות רחוקות כגון אוסטרליה או המזרח הרחוק. היו - ויש - כאן מקרים שלכאורה לא קל להסבירם לפי ההיגיון המקובל. העובדה שברית המועצות, הארץ הקלאסית של מאבק באנטישמיות עוד לפני שנים מספר, תופשת היום אחד המקומות בראש בהפליה האנטי-יהודית, או שהארצות הערביות, בהן שנאת יהודים בצורה גסה לא נודעה בשנים הקודמות, נהפכו היום למרכזי התעמולה האנטי-יהודית או שסימני אנטישמיות נתגלו

בארצות טיפוסיות של ליברליזם במובן הטוב של המלה כגון הארצות הסקנדינביות - כל אלה אין להסבירם בדרכים פחות או יותר שגרתיות.

ושוב לא קל להסביר העובדה שהאנטישמיות נפוצה היום בעולם על אף מספרם הזעום של היהודים. הקשר בין מספר היהודים לבין תעמולת השטנה, כלומר שעם עליית מספרם גוברת התגובה נגדם, כאילו נפסק. תעמולת השטנה מתנהלת כיום בתוקף רב דווקא בארצות שבהן מספר היהודים ירד לממדים של מה בכך, כגון פולין או גרמניה, או היה שם תמיד מוגבל מאד. אפילו בארצות בעלות אוכלוסייה יהודית ניכרת, התעמולה נותנת סימניה העיקריים לא במחוזות בעלי ישוב יהודי צפוף, אלא דווקא באחרים, שהיהודים שם בטלים בשישים, כגון מחוזות הדרום של ארצות הברית. תופעה זו של "אנטישמיות ללא יהודים" בודאי אומרת דרשני.

נפסק גם הקשר בין גורמים חיצוניים לבין מתיחות אנטישמית. הורגלנו בשנים ובדורות הקודמים שתעמולת השטנה גדלה בתקופה של קושי כלכלי או מדיני, ואילו בתקופות רגילות היא יורדת בהרבה. לא כן היום. השעבוד המדיני פסק במידה רבה עם מיגור הפשיזם והנאציזם במלחמת העולם, ועם המאבק לשחרור המושבות (תהליך ה"דיקלונזציה") שהתחיל מיד לאחר כך; גם המצב הכלכלי בעולם נשתפר בהרבה אחרי המלחמה, והעוני ההמוני, בעיקר בארצות מזרח-אירופה ששימש קרקע פורייה לתעמולת שטנה בשנים הקודמות, כמעט ונעלם. האנטישמיות היום חודרת אפוא לחוגים רחבים של האוכלוסייה כאילו ללא סיבה של ממש. תוך כדי כך לא קל גם להסביר אופיה. החלוקה לסוגים שונים של אנטישמיות שעליה דובר לעיל, אין לה מקום בימינו. אין בודאי לדבר - פרט למקרים בודדים - על אנטישמיות דתית, כי כאמור הכנסיות הדתיות עצמן נתגייסו למלחמה בה; אין לדבר כמו כן על אנטישמיות כלכלית או לאומית במובנה הרגיל או הגזעי. משהו מכל הסוגים מבצבץ פה ושם, אולם לא הוא העיקר; התופעה במהותה היא מסוג אחר שטרם נודע בשנים הקודמות.

קריקטורה: 'יציאת היהודים מגרמניה' [מארכיון יד ושם]

כזו היא חידת האנטישמיות בימינו, בלי ספק אחת הגדולות בתולדות החברה. האפשר להסבירה? אכן ניסיונות של הסבר בודאי שאינם חסרים. יש המנסים בראש וראשונה להסביר הסוד של שנאת ישראל אחרי הזוועה של ימי היטלר, ואחרי הקמתה של מדינת ישראל. אלה מצביעים על העובדה שתעמולת השנאה באה תכופות (לדעתם אפילו לרוב) לא לפני מעשי אלימות נגד היהודים, כי אם אחריהם, כאילו בכדי להצדיקם; לפיכך יש לה בודאי מקום גם בימינו. כמו כן הם אינם מוכנים לראות הסתירה הקיימת כאילו בין תחיית הריבונות היהודית לבין עליית האנטישמיות בעולם. האנטישמיות הייתה בודאי נעלמת, לו נתרכזו היהודים כולם או רובם במדינתם; אולם דבר זה לא נתקיים, בני האומה רובם עדיין יושבים בגולה, ולפיכך המתיחות ביניהם לבין אומות העולם לא ירדה, ויש אפילו שהיא עלתה או עלולה לעלות בעטיה של הבעיה של נאמנות כפולה שלא מעטים מבין הגויים נוטים לראות בה בלתי-נורמאליות חדשה נוסף על אלה שנודעו עד כה במעמדו של העם היהודי.

עד כאן הגורמים הקשורים בבעיית היהודים. ויש לעומתם המגבירים האנטישמיות גם ללא קשר בלתי אמצעי בבעיה זו. אם נפוצה היום האנטישמיות בעולם, הרי אין זו אלא אחת התוצאות של העובדה שהפשיזם והנאציזם שניהם לא נעלמו, ושהזרמים הניאו-פשיסטיים וניאו-נאציים על שמותיהם השונים רואים בתעמולה אנטישמית אמצעי מנוסה בכדי לחזק מעמדם. לפיכך מספר היהודים הוא ללא ערך מבחינה זו; האנטישמיות משמשת כמכשיר בלבד שתפקידו להקים אוירה של תוהו ובהו בארצות שונות וע"י כך לאפשר לקבוצות מסוימות לתפוש בידיהן את רסן העניינים ולהקים משטר ההולם רוחן. קבוצות מסוג זה מצליחות לפעמים קרובות להקים גם ארגונים בינלאומיים משלהן, מה שמסביר התפשטותה של האנטישמיות בארצות שבהן היא לא נודעה בשנים הקודמות. יש אגב בהתפשטות זו לא מעט מהשפעה סטיכית של המאורעות בארץ אחת על מצב הרוחות בשאר הארצות ("תגובת שרשרת", reaction Chain, כפי שקוראים לזה באנגלית), שהיא תופעה ידועה למדי ומבוססת בגורמים פסיכולוגיים.

לא מעטים גם הניסיונות להסביר הנעשה בארצות בודדות. הקפיצה המוזרה בברית המועצות ממעמד הגורם הראשי במלחמה באנטישמיות למעמד של מדינה בה ההפליה האנטי-יהודית בולטת על כל צעד ושעל מסתברת לדעת רבים וכן שלמים בכוון הלאומני הרוסי שגבר שם בזמן האחרון או באכזבת השלטון המועצתי שלא הצליח לנתק הקשרים בין יהודי ברית המועצות לבין בני אומתם בארצות אחרות ולהפכם לאומה מועצתית בפני עצמה. יש גם הרואים סיבת תמורה זו במתיחות ביחסי ברית המועצות ומדינת ישראל המשפיעה ממילא השפעתה במצבם של יהודי ברית המועצות, שכן השלטונות המועצתיים נוטים לכאורה לחשוך בהם שהם קשורים קשרי רגש במדינת ישראל. הפרשה הישראלית מסבירה גם שנאת היהודים ורדיפתם בארצות ערב (במידת מה גם בארצות מוסלמיות אחרות), כי מדינות אלה רואות בישראל אויב מושבע ותוך כדי כך נוקטות מידה של חשדנות או איבה גלויה כלפי היהודים בכלל.

לא כאן המקום לברר נכונותן או אי-נכונותן של התיאוריות השונות. יש ביניהן המתקבלות בדרך כלל על הדעת ויש העשויות לעורר ספקות, כגון התיאוריה על אנטישמיות הבאה אחרי מעשי אלימות נגד היהודים; אף נניח שמסתתרת בה אמת פסיכולוגית מסוימת, הרי קשה לקבלה ביחס לזוועות המשטר הנאצי שהסעירו דעת הקהל בעולם כולו וגייסו אותה נגד תופעות מסוג זה; או התיאוריה על הנאמנות הכפולה, המשמשת כאילו אחד הגורמים החשובים בהתפשטות האנטישמיות בימינו ואילו למעשה השפעתה כמעט ואינה מורגשת פרט למקרים בודדים. יש אמנם לרוב גרעין של אמת בכל אחת מן התיאוריות, אולם כולן יחד אינן מספיקות בכדי להסביר תופעה כה מוזרה כהתפשטות האנטישמיות בימינו, שהיא תופעה בלתי-נורמאליות ביסודה והצומחת מתוך בלתי-נורמליות בסדרי החברה. ואכן אין ספק ביחס לקיומה של בלתי-נורמליות זו, שבסימניה הנאמנים אנו נתקלים על כל צעד ושעל; יספיק להזכיר המלחמה הקרה בין שני הגושים בעולם או המהפכות והמהומות הבאות בזו אחר זו בארצות שונות. התקופה הנוכחית

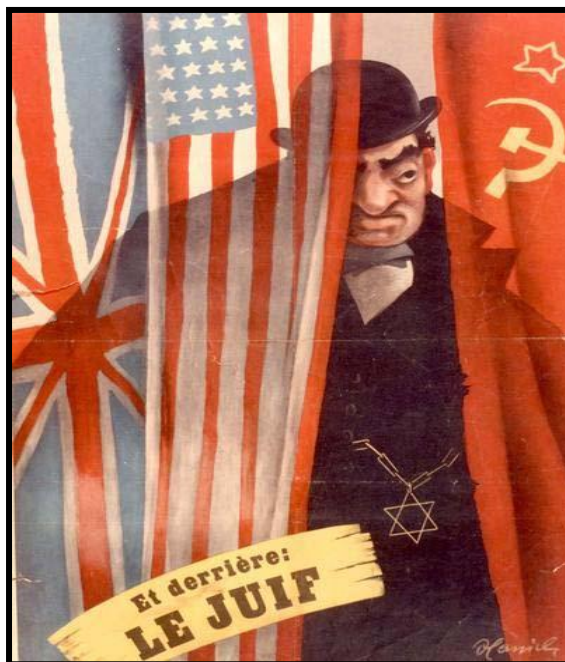
היא תקופת מעבר, אחת הבולטות והגורליות בתולדות החברה. נתערערו היסודות שעליהם הוקם בנין החברה במאות ובאלפי השנים הקודמות: המשטר הפטריארכאלי תחילה והמשטר הליברלי כעבור זמן מה; נסתיים בכישלון מוסרי ומדיני האינדיבידואליזם, ששלט במאה הקודמת ובראשית המאה הנוכחית, ואילו האוניברסליזם (שלטון הקיבוץ) שבא אחריו גרם לחורבן מוסרי ופיזי, אחד הגדולים בהיסטוריה; נסתיימו ימי האימפריאליזם והקולוניאליזם, אולם העולם החדש העתיד לקום על חרבותיהם מתגבש רק לאט ואפיו החברתי והמוסרי טרם הוברר; הניסיונות להקים חברה חדשה במקום זו שהייתה קיימת עד כה, כגון הסוציאליזם, הסולידריזם או המשק הקואופרטיבי רובם לא זכו להגשמה בממדים של ממש, ולא הביאו הברכה המקווה. באווירה זו של חורבן הערכים שעליהם נתבססה החברה עד כה ושל אי-בטחון לקראת הימים הבאים, יש בודאי מקום לתופעות פחות או יותר בלתי-נורמליות, והאנטישמיות היא אחת הבולטות ביותר; נאחזים בה יחידים או קבוצות שנשאר כאילו ללא קרקע תחת רגליהם, ותעמולת השנאה משמשת להם כעין "תחליף" לתוכן החיים שהלך לאבוד או נתערער ביסודותיו.

על תופעות מסוג זה אין להתגבר בדרכים הרגילות של הסברה וחינוך. אכן יש המנסים להתקדם בהן גם בימינו, אולם התוצאות לרוב הן עלובות למדי ואינן מצדיקות גודל המאמץ שהושקע בהן. רק עם הקמת מציאות חברתית ומוסרית חדשה בעולם תעלם מפלצת זו של שנאה המחוסרת יסודות של ממש; ועד הזמן ההוא כנראה הדרך של תחוקה ושל אמצעי לחץ מצד המוסדות הממונים על בטחון פנימי ועל יחסים הוגנים בין אדם ואדם היא היעילה ביותר.

.ז

יש בשרשרת זו של תגובת הציבור למארת השטנה ושל תכניות לקראת הימים הבאים חוליה הראויה שתודגש במיוחד, עד שאנו באים לסכם הנאמר במאמר הנוכחי. דובר על חלקה הרב של הכנסייה הנוצרית (או יותר נכון של הכנסיות הנוצריות שהרי הכנסייה המקורית נתפלגה בהמשך הימים לכמה וכמה חלקים בלתי-תלויים אחד בשני) בתנועת

השטנה האנטי-יהודית שבה הנוצריות תפשה מקום בראש במשך מאות ואף אלפי בשנים, ולא מעט מזה נשאר עד היום. והנה הדבר המעניין הוא שדווקא גורם זה שממנו היהודים סבלו ביותר בדורות הקודמים נהפך בימינו לאחד העיקריים במאבק נגד האנטישמיות, כוחה ההורס של הכנסייה ירד במידה רבה כבר בסוף המאה השמונה עשרה ובמאה התשע עשרה עם ההפרדה בינה לבין המדינה, ששללה ממנה האפשרות לנצל מנגנון המדינה למזימותיה. מן הזמן ההוא רמתה המוסרית עלתה בהרבה, ורק בארצות מעטות נשאר מעמדה הקודם כגורם רב ערך בתעמולה האנטישמית (דוגמות קלאסיות של ארצות אלה באירופה היו רוסיה הצארית ופולין); לעומת זאת בשאר הארצות מסתייגת הכנסייה לרוב מן האנטישמיות בצורה פחות או יותר ברורה.

כרזת תעמולה אנטישמית, צרפת

הקמת המשטר הנאצי וכיבושיו, הכנסייה (הפרוטסטנטית וגם הקתולית) לא זו בלבד שלא נצטרפה למחנה השוטנים, אלא הייתה

אחד הגורמים המעטים שניסו בלב שלם להגיש עזרה לנענים; ואילו אחרי המלחמה הכנסייה הנוצרית על כל חלקיה נתגישה למלחמה גלויה באנטישמיות. ההתחלה נעשתה על ידי הכנסייה הפרוטסטנטית שבועידתה העולמית בשנת 1948 קראה למצדדיה לצאת חוצץ נגד תעמולת השטנה, וחזרה ביתר תוקף על החלטה זו בוועידת ניו-דלהי בשנת 1961, לאחר שבינתיים נצטרפו לארגון העולמי שלה, המועצה העולמית של הכנסיות (Churches of Coun World) גם חלקים גדולים של הכנסייה הפרוטסטנטית במזרח-אירופה. הוועידה דחתה את האנטישמיות מתוך שאט נפש כחטא כלפי אלוהים וכלפי האדם, שמחובתו של כל נוצרי להתרחק ממנו. גם הכנסייה הקתולית עומדת לקבל החלטה דומה במועצתה העליונה (המועצה האיקומנית) שכינסה נפתח באוקטובר שנת 1962. ועדה מיוחדת מטעם האפיפיור מכינה נוסח החלטה זו ובו בזמן היא מבררת הדרכים של תיקון הפולחן הקתולי ושל ספרי תפילה ולימוד שבהם משתמשים במוסדותיה בכדי להשמיט משם כל העלול לפגוע בכבוד העם היהודי או לגייס נגדו את דעת הקהל הנוצרי.

תופעות אלה הן בלי ספק מן המעודדות בימינו. ושוב כדאי להזכיר מאמציהם של מדינות רבות ושל מוסדות בינלאומיים להשתיק את התעמולה האנטישמית, ולבטל ההפליה הקיימת בשטחים שונים של החיים.

ואשר לתגובת העם היהודי עצמו, הרי נשארה בלי ספק בכוחה הדיאגנוזה הציונית שלפיה התרופה היעילה נגד מארת האנטישמיות היא ריכוז היהודים בארצם, שאז איש לא יעמוד עליהם להציק להם או לכלותם. ושוב עומדת בכוחה הדיאגנוזה השנייה האומרת ליהודים להגן על עצמם בפני התקפת האיבה, ולא להרשות שכבודם ודמם יהיה הפקר בעיני השוטנים לסוגיהם. מדיניות זו - נוסף על המאמצים הפומביים שהיהודים שותפים בהם - עשויה בלי ספק להקל בהרבה על המצב.

ביחס לעתידה של האנטישמיות כאחת התופעות הקשות בדברי ימי החברה, יש חילוקי דעות לא מעטים. יש המניחים ששנאת היהודים כשם שנולדה יחד עם העם, כן תתקיים להבא שכן יסודותיה העמוקים: השוני היהודי, הם בני קיימא; ולעומתם יש אחרים שלדעתם עתידה האנטישמיות להיעלם תוך כדי התקדמות כללית בחברה, ועם הכרזת זכות השוני כאחת מזכויות היסוד של האדם, שיש לשמור עליה כשם ששומרים על זכויות אחרות. על כל פנים אפילו לדעתם של אלה רחוקה עדיין הדרך למטרה ובינתיים שאלת כבוד היא ליהודים ולאנושיות כולה להשתיק מארה זו ולגלותה בפני עם ועדה באופיה הנכון שהוא הסרת צלם אלוהים מפני האדם.

[המקור: "מחננים" ע"ו, תשכ"ג ואתר "דעת"]

צלבי קרס על מצבות בבית הקברות בפריז

כינוס ניאו-נאצים בארה"ב

אתרים בנושאי אנטישמיות באינטרנט

אתר חשוב!!!

פורום לתיאום המאבק באנטישמיות של **מדינת ישראל. ניתן למצוא מידע בשפות: עברית, אנגלית, גרמנית, צרפתית וספרדית.**

<http://www.antisemitism.org.il/frontend/hebrew/index.htm>

אתר סנונית. באתר תמצאו מידע רב על שנאת ישראל לדורותיה על פי הספרים של פרופ' ד.מיכמן ו- פרופ' ד.בכרך. אנטישמיות בראשית האלף השלישי. עדויות של יהודים החיים בתפוצות וקבוצות דיון.

<http://www.snunit.k12.il/learn/databases/seder/upload/anti/intro.html>

המעקב הרצוף שהליגה מקיימת אחר תופעת האנטישמיות בעולם, בעולם הערבי, באמצעי התקשורת, באינטרנט ובקמפוסים בארה"ב. האתר מטפל גם בנושאים כגון הטרור האסלאמי, הכחשת השואה, קבוצות שנאה קיצוניות, זכויות אזרחיות וחופש הדת, תמיכה בישראל, כיצד לענות על טענות שנטענות כנגד ישראל ועוד. האתר הוא באנגלית.

<http://www.adl.org>

אתר "על ישראל" - המרכז להפצת מידע ע" המרכז הבין-תחומי, הרצלייה. בתוך מאגרי מידע תמצאו מידע ותמונות בנושאי האנטישמיות.

<http://www.hinuch.co.il/humanities15.asp>

זהו אתר מקיף ביותר, המכיל מידע רב, תיעוד ומאמרים שנכתבו בעקבות המעקב הרצוף שהליגה מקיימת אחר תופעת האנטישמיות בעולם, בעולם הערבי, באמצעי התקשורת, באינטרנט ובקמפוסים בארה"ב. האתר מטפל גם בנושאים כגון הטרור האסלאמי, הכחשת השואה, קבוצות שנאה קיצוניות, זכויות אזרחיות וחופש הדת, תמיכה בישראל, כיצד לענות על טענות שנטענות כנגד ישראל ועוד. האתר הוא באנגלית.

<http://www.adl.org>

חוברת למורה/למחנך על האנטישמיות החדשה,
הוצאת מינהל חברה ונוער במשרד החינוך והתרבות
<http://noar.education.gov.il/main/upload/alsederyom/anti.doc>

60 שנה למשפטי נירנברג

הערה: אם תניח/י את הסמן של העכבר על
המילים הצבועות בצבע כחול, תוכל/י לקבל קישור למידע נוסף.

בשם משפטי נירנברג כוננה סדרת משפטים שבהם נשפטו **פושעי המלחמה**, וראשי המשטר **הנאצי בגרמניה**, לאחר **מלחמת העולם השנייה**, בעיר **נירנברג** שב**בוואריה**, בשנת **1945**.

לפני 60 שנה, ב-17 בנובמבר, 1945, החלו משפטי נירנברג. במסגרת המשפטים הוגשו כתבי אישום על-ידי ארבע המעצמות - ארצות הברית, בריטניה, צרפת וברית המועצות ובסה"כ התקיימו שלושה עשר משפטים בין השנים 1945 ל-1949. המשפט הראשי היה משפט פושעי המלחמה הראשיים. התביעה גיבשה ארבעה אישומים עיקריים:

- קשירת קשר לעשיית מלחמה תוקפנית.
- עשיית מלחמה תוקפנית או "פשעים כנגד השלום".
- פשעי מלחמה.
- פשעים כנגד האנושות.

צוות התביעה הורכב מתובע מארצות הברית, תובע מברית המועצות ותובע בריטי. הפרוטוקול של המשפט הגדול השתרע על-פני 42 כרכים. הועמדו בו לדין, נוסף ל-22 הנאשמים, גם ארגונים נאציים פושעים. המשפט מהווה נקודת מפנה חשובה בהתפתחות משפט-העמים ובגיבוי החוק הפלילי הבינלאומי.

שישה ארגונים הועמדו למשפט, במטרה לסייע בכך שכשיובאו למשפט חברי ארגונים אלו יהיה אפשר להרשיעם על סמך חברותם בארגון בלבד. הארגונים הם:

האס אס, הגסטאפו, המנהיגות הפוליטית של המפלגה הנאצית, האס.אה. והקבינט של הרייך.

הנאשמים אשר נדונו לעונש המוות הוצאו להורג בתליה ב-16 באוקטובר 1946. שאר הנאשמים לעונשי ריצו אותם שפנדאו

שנדונו
מאסר
בכלא
בברלין

משפטי נירנברג. תמונה מ- 10.12.1945

שמות הנאשמים:

רייכסמרשל [הרמן גרינג](#) - הממונה על תכנית חמש השנים, מפקד הלופטוואפה (חיל האוויר הגרמני). נדון למוות. התאבד בבליעת רעל בטרם בוצע גזר הדין.

גרוסאדמירל [קרל דניץ](#) - מפקד עליון של הצי הגרמני. נשיא גרמניה ומפקד כוחותיה המזוינים לאחר מות היטלר (שימש בתפקידו ימים ספורים). נידון לעשרים שנות מאסר.

[רודולף הס](#) (סגנו של היטלר) - נידון למאסר עולם.

[פריץ זאוקל](#) - גאולייטר של תורינגיה, "מצביא בעל סמכויות מלאות להקצבת כוח עבודה". האחראי על עבודות הכפייה ברייך השלישי. נדון למוות.

[ארתור זייס-אינקווארט](#) - מושל הולנד. נדון למוות.

גנרל [אלפרד יודל](#) - ראש האו.ק.וו. (מפקדת הכוחות המזוינים הגרמנים). נדון למוות.

[קונסטנטין פון ניראת](#) - שר החוץ, ולאחר מכן "פרוטקטור" של בוהמיה ומורביה. נדון לחמש עשרה שנות מאסר.

[פרנץ פון פאפן](#) - קנצלר גרמניה לשעבר. זוכה בדין.

[יואכים פון ריבנטרופ](#) - שר החוץ. נדון למוות.

[בלדור פון שיראך](#) - מנהיג "נוער היטלר". נדון לעשרים שנות מאסר.

[ולטר פונק](#) - נשיא הרייכסבנק (הבנק המרכזי של גרמניה). נדון למאסר עולם.

[הנס פרנק](#) - מושל כללי של הגנרלגוברנמן (שטחי פולין שלא סופחו לרייך). נידון למוות.

[הנס פריטשה](#) - מנהל כללי וראש חטיבת הרדיו במשרד התעמולה. זוכה בדין.

וילהלם פריק - שר הפנים. נידון למוות.

גנרל פלדמרשל וילהלם קייטל - ראש המטה הכללי של הכוחות המזוינים – נדון למוות.

ארנסט קלטנברונר - ראש מנגנון הביטחון של הרייך, אשר כלל את הגסטאפו והאס אס. נידון למוות.

אדמירל אריך רדר - מפקד הצי הגרמני. נדון למאסר עולם.

אלפרד רוזנברג - השר האחראי על השטחים הכבושים במזרח. נדון למוות.

יוליוס שטרייכר - עורך העיתון "דר שטירמר". נדון למוות.

אלברט שפאר - שר החימוש והייצור המלחמתי - נדון לעשרים שנות מאסר.

הילמאר שאכט - שר האוצר בתקופה הראשונה לשלטון הנאצים. זוכה בדין.

אחד עשר נוסף באינטרנט:

http://nuremberg.law.harvard.edu/php/docs_swi.php?DI=1&text=overview

אתר וירטואלי באנגלית על משפטי נירנברג. של מסמכים מספריית ביה"ס למשפטים של אוניברסיטת הארוורד. בסיומו של פרויקט הדיגיטציה של המסמכים המאגר צפוי למנות כמיליון פריטים. כולל גם רקע היסטורי אודות גרמניה הנאצית ואנשי המפתח ברייך השלישי.

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/verdicts.html>

אתר באנגלית המביא פרטים על כל הנאשמים במשפטי נירנברג ופסקי הדין שנגזרו עליהם. כולל תמונות הפושעים הנאצים ותמונות מהמשפטים.

מעט לעת, אנו נפרסם דברים מפי עטם של חברי הפורום. להן מספר מילים על דיוקנו של אריה קיזל כותב המאמר: "הרמן גרינג - ללא חרטה, ללא בקשה סליחה"

אריה קיזל הוא מנהל בית ספר (בשנת שבתון), דוקטוראנט (בחוץ לחינוך באוניברסיטת חיפה), בעל תואר שני (בהיסטוריה כללית) ובעל תואר שני (במינהל חינוך). קיזל הוא גם מרצה לחינוך, לתקשורת ולפילוסופיה במכללות האקדמיות גורדון ואורנים ומרצה באוניברסיטה הפתוחה. בעבר היה עיתונאי בכיר ב"ידיעות אחרונות" ועורך עיתונים ברשת שוקן.

ספרו המנתח את תוכניות הלימודים וספרי הלימוד בהיסטוריה כללית מאז הקמת המדינה ועד ימינו עומד לצאת השנה בהוצאת מכון מופ"ת.

רק עץ אף הרמן ארינג

גרינג נולד בשנת 1893. עם פרוץ [מלחמת העולם הראשונה](#) התגייס לחיל האוויר הגרמני, הצטיין כטייס קרב, ואף זכה לעיטורים על גבורתו. לאחר המלחמה שהה זמן מה ב**שבדיה** וב**דנמרק**, שם פגש את אשתו הראשונה קארין פון קנצוב.

ב-1921 נפגש הטייס הצעיר, בעל הנטיות הלאומניות, עם [אדולף היטלר](#), ונשבה בקסמו. היטלר, שהקים אז את [המפלגה הנאצית](#), היה נואם אלמוני ללא שם וללא קשרים. חברותו וקשריו של הטייס המעוטר בעל הקשרים הבינלאומיים סייעו לו בביסוסה של המפלגה, ובהבאתה למודעות הציבורית כגוף מאורגן בעל בסיס של ממש. ב-1922 מונה גרינג לראש [האס אה \(SA\)](#), ובנובמבר 1923 השתתף לצד היטלר ב**פוטש במרתף הבירה**, מרידת הנפל שנועדה להשתלט על מדינת בוואריה ומשם על גרמניה כולה. עם כשלונו הפוטש גרינג נפצע, ונאלץ לרדת למחתרת. הוא חזר לשבדיה, מולדתה של אשתו.

לאחר שנהנה מחנינה כללית, חזר גרינג ב-1927 לגרמניה, והמשיך בפעילות במלוא המרץ במסגרת המפלגה הנאצית, שביצעה בשנים אלו את התקדמותה לקראת השלטון בגרמניה. למוד ניסיון העבר החליט היטלר להשתלט לא בדרך של מרד מזויין, אלא בדרך פרלמנטארית, תוך ניצול חולשתה של [רפובליקת ויימאר](#). במאמצים אלו מילא גרינג תפקיד מפתח. ב-1928 נבחר ל**רייכסטאג** מטעם המפלגה הנאצית, וב-1932 נבחר ליושב ראש הרייכסטאג.

עם עליית היטלר לשלטון נתמנה לשר הפנים של פרוסיה ולאחר מכן לראש ממשלתה. בתפקיד זה הקים את "משטרת המדינה החשאית" הפרוסית, ובגרמנית GEheimeStaatsPOLizei או בקיצור [הגסטאפו](#), שם שהפך שם נרדף לארגון חשאי המטיל אימה על מתנגדיו בשיטות של רצח וטרור. כפי הנראה הייתה לו יד ב**שריפת הרייכסטאג** ב-1933, אשר בה הואשם הקומוניסט ההולנדי [מרינוס ואן דר לובה](#), וכיובש ראש הרייכסטאג שימש מייד לאחר מכן בתפקיד מכריע בקבלת 'חוק ייפוי הכוח', אשר שימש הבסיס החוקי לרודנותו של היטלר, והיה מכת המוות לרפובליקת ויימאר.

ביוני 1934 עמד לצד היטלר כאשר זה, ביחד עם [היינריך הימלר](#) ומנהיגים נאצים נוספים, ביצעו את הטיהור הרצחני בשורותיהם המכונה [ליל הסכינים הארוכות](#), במסגרתו נפטר היטלר [מארנסט רהם](#) וראשי [האס אה](#), כצעד לקראת המשך ביסוס שלטונו הדיקטטורי. על נאמנותו זו זכה מהיטלר לשלל משרות וכיבודים ביניהן התואר "רייכסמרשל", "הממונה על תכנית ארבע השנים", ועוד. עם פרוץ [מלחמת העולם השנייה](#), ב-1939, היה גרינג ליורשו של היטלר, ולאיש מס' 2 בהירארכיה הנאצית.

גרינג, במכלול תפקידיו, היה בעל תפקיד מכריע ברדיפות היהודים שקדמו להשמדתם הפיסית ב**שואה**, להחרמת רכושם, ולפרעות [ליל הבדולח](#). נציגו של גרינג ישבו ב [ועידת ואנזה](#) אשר החליטה על הצעדים המעשיים שיש לנקוט בהשמדת היהודים. במקומו הגבוה בהיררכיה הנאצית, היה גרינג בין האחראים הראשיים לשואה ולהשמדת היהודים.

עם זאת, ככל שהתקדם בתפקידיו, נכנע גרינג לחולשותיו האישיות. הוא התמסר לזלילה ולתאוות הגוף, ואף לסמים משכרים. אחוזתו "קארינהול" הייתה מופת לראווה ולבזבזנות, ואוצרות אומנות מכל רחבי אירופה נשדדו והובאו לקשטה. הדבר הביא להחלשת מעמדו, ולזלזול בתפקידיו, והוא איבד את היעילות והמרץ שהביאו אותו למעמדו הרם.

עם התקדמות המלחמה, נכשל גרינג, בתפקידו העיקרי כמפקד ה**לופטוואפה**, הוא חיל האוויר הגרמני, בכמה צמתים עיקריים ומכריעים במלחמה. אמנם ה**לופטוואפה** מילא תפקיד מכריע במלחמת הבזק הגרמנית ה**בליצקריג**, ובנצחונות המהירים על [פולין](#),

נורבגיה וצרפת, אך **בקרב על בריטניה** נכשל הלופטוואפה במשימתו, השמדת חיל האוויר הבריטי וכתישת ערי בריטניה כהכנה לפלישה קרקעית. מלחמת האוויר הפכה עד מהרה לסדרה של הפצצות יום ולילה שהביאו להחרבת ערי גרמניה בשלבים המתקדמים של המלחמה, והיטלר ראה בכך את אחריותו של גרינג. בצומת מכריע של המלחמה הבטיח גרינג להיטלר כי יצליח להעביר ל**ארמיה השישית** הנצורה ב**סטאלינגרד** מספיק מזון וציוד להחזיקה במצב תקין תחת מצור. הבטחה זו לא הייתה מבוססת, ותרמה להחלטתו של היטלר להשאיר את הארמיה במקומה ולא להורות לה לסגת ולנסות לפרוץ המצור, החלטה שהביאה לבסוף לאובדנה של הארמיה השישית **בקרב על סטאלינגרד**, ולנקודת המפנה לטובת בעלות הברית במלחמת העולם השנייה.

לקראת סוף המלחמה, באפריל 1945, שלח גרינג שדר להיטלר בו התיימר לקבל את תפקידיו של היטלר, בתואנה שהיטלר נצור ב**ברלין** ואינו יכול למלא עוד את תפקידיו. בתגובה פיטר אותו היטלר מכל תפקידיו. ימים אחדים לאחר מכן התאבד היטלר, וגרמניה נכנעה.

הרמן גרינג עומד למשפט בפני הטריבוטל הבין לאומי בנירנברג

עם כניעתה של גרמניה נתפס גרינג והועמד למשפט בפני הטריבוטל הבין לאומי בנירנברג. עמדתו **במשפטי נירנברג** היתה כי עליו להגן על המשטר הנאצי ועל שמו הטוב, על מנת שבבוא היום יקים לו העם הגרמני מצבות שיש. גרינג ניסה לאחד את פושעי המלחמה הראשיים שעמדו לדין, ולהציג עמדה מאוחדת ותקיפה כנגד התביעה. לאחר תפיסתו רזה מאד, נגמל מהתמכרותו לסמים, וחזר למרץ ולתקיפות שאפיינו אותו בעבר. אולם הדבר לא סייע בידו. הטריבוטל הבין לאומי מצא אותו אשם בפשעים הנוראים ואחראי לכל מעשי המשטר הנאצי, לרבות השמדת היהודים. הוא נדון ל**מיתה**, אך בטרם בוצע פסק הדין התאבד בתאו. [המקור: אתר "ויקפדיה"]

אריה קיזל

הרמן גרינג : ללא חרטה, ללא בקשת סליחה

לפני שהועבר לנירנברג, בספטמבר 1945, שהה גרינג חמישה חודשים בכלא מונדורף (Mondorf), שם טופל בידיהם של הפסיכיאטרים ד"ר קליי (Kelley) וד"ר מילר (Miller). הם הצליחו להביא לירידת משקל לא מבוטלת בגופו של גרינג, מ- 280 פאונד ל- 220 פאונד וכן לגרום לכך שלא ייטול יותר כמויות גדולות למדי של כדורי פאראקודאין¹ וזריקות מורפין שאליהן התמכר בתקופת המלחמה.² בכלא מונדורף הוא עבר האסיר הנאצי הבכיר, יליד בוואריה, חקירות אינטנסיביות על ידי חוקרים אמריקאים. אחד מחוקריו האמריקאים, שהיה גם המטפל שלו, ד"ר דאגלאס קליי תאר אותו כ"מבריק, אמיץ אבל חסר שורשים".³

¹ ג.מ. גילברט, **יומן נירנברג**, עמ' 20. גילברט מציין שמנהל הכלא אמר: "כשבא גרינג למונדורף היה שבר כלי מייבב הנושא שתי מזוודות מלאות פאראקודאין. חשבתי שהוא סוחר סמים. אבל אנו גמלנו אותו ועשינו אותו לאיש".

² A. Lee, **Goering – Air Leader**, pp. 214-215

³ Ibid.

רופא אחר שטיפל בו תאר אותו כחרוץ בצורה בלתי רגילה בכל הקשור לעבודה אבל כאדם שלא מעריך חיי אדם וחסר מחויבות מוסרית. למרות שעברו 20 שנה מאז שאושפז בבית חולים פסיכיאטרי לנגברו (Langbro) בשבדיה, הוא לא נמצא 'לא שפוי', על ידי חוקריו במונדורף. למסקנה דומה הגיעו גם חוקריו בנירנברג, קודם למשפט.⁴

הבאתו של גרינג לכלא נירנברג הייתה בנסיבות טראומטיות למדי עבורו. כשנכנע גרינג והסגיר את עצמו לבריגדיר גנרל רוברט א. גטאק (stack) מהחטיבה ה- 36 האמריקאית, הוא היה עדיין תחת המחשבה ששוביו יסכימו לקבל אותו כנציג מוסמך של הממשלה הפוסט-היטלראית.⁵

היחס החיובי שהפגינו כלפיו לוכדיו האמריקאים הגיעו לידיעת העיתונות וזו החלה בפרסום ידיעות אודות "היחס המיוחד". עקב כך הורה הגנרל אייזנהאוואר (Eisenhower) שגרינג יועבר מיד לחקירה ודרש מהכפופים לו שיתחילו להתייחס למפקד הלופטוואפה לשעבר כאל אסיר רגיל. מחשש לביקורת נוספת של בעלי טורים, דחה הגנרל האמריקאי הצעה של גרינג לפגישת פנים מול פנים "מרשל מול מרשל".⁶

המשפט הגדול בנירנברג החל בנובמבר 1945 אך הרמן גרינג נקרא להעיד רק חמישה חודשים מאוחר יותר. בינתיים, בתקופה זו נגזר עליו להאזין להאשמות חמורות מפי סוללת התובעים. תפקיד זה היה, כך מתברר, קשה במיוחד עבור האיש כבד הגוף שהצטופף בתוך תא הנאשמים יחד עם בכירי שלטון אחרים. מפקד חיל האוויר הנאצי שהיה מורגל בניצחונות מזהירים, שעולמו הקודם, המנצח, השתרע משערי מוסקבה ועד צפון נורבגיה, מחופי אפריקה ומעל מדינות מערב אירופה, נאלץ עתה לשהות בתא קטן או במסדרונות הכלא, בדרכו לדיון באולם המשפטים או בחזרה ממנו. ודבר זה הדיר שינה מעיניו ועורר אצלו גילויי עצבנות לא מעטים.

עם מיקום הנאשמים בקומה התחתונה של הכלא, זכה גרינג להיות משוכן בתא מספר 5. שכניו היו הס (Hess) בתא 4 ויודל (Jodl) בתא 6.⁷

פרופ' ג.מ. גילברט, הפסיכולוג של בית הסוהר, החל לרשום את שיחותיו עם גרינג, מיד עם הגעתו לכלא. גילברט התרשם כי גרינג מנסה "לעשות רושם של ריאליסט עליז שמשלים עם המצב כאיש ספורט".⁸

מהרגע הראשון של מעצרו הביע גרינג את דאגתו מכך שמנהיגים נאצים חשובים שנשפטו עמו יתמוטטו וישברו אל מול מוצגי התביעה ובמיוחד הביע את הדעה כי שר החוץ לשעבר, פון ריברנטרופ עלול לגלות סימני חולשה קשים עד התמוטטות "שכן הוא אינו איש צבא". על פי דבריו של גרינג לסובבים אותו, הוא היה מוכן מראש לתוצאות

⁴ גילברט, יומן נירנברג, עמ' 20.

⁵ B. E. Swearingen, *The Mystery Of Hermann Goering's Suicide*, p.29

⁶ Ibid., p. 31

⁷ B. E. Swearingen, *The Mystery Of Hermann Goering's Suicide*, p. 1

⁸ גילברט, יומן נירנברג, עמ' 20.

המשפט ולא היה לו ספק כי מדובר במשפט ראווה ציבורי, שהעיתונות משחקת בו תפקיד גדול יותר בהכרעה, גדול אף יותר מהשופטים.⁹

במבחנים הפסיכולוגיים שנערכו לו זכה גרינג לציון גבוה יחסית, השלישי לאחר היאלמאר שאכט (Schacht) וסייס אינקווארט (Seyss-Inquart). עם פתיחת המשפט, ב- 20 בנובמבר 1945, כבר החל גרינג בניסיונות לגייס את עמיתיו לטובת הקו שהנחה מלכתחילה. קו זה דיבר על טיהור טוטאלי לנאשמים. ללא היסוס, הוא פסק כי לא תהיה למשפט זה כל תכלית ולא תצמח ממנו כל תועלת, אלא אם כן הנאשמים ישכילו לנצל אותו כמכשיר ליצירת האגדה החיובית שתציג את המשטר הנאצי-סוציאליסטי כמופת. אחד המניעים העיקריים לגישתו זו של גרינג הובע בשיחה עם שפאר (Speer): "אמנם יש בכוחם של המנצחים להרוג אותי אבל בטרם ייצאו חמישים שנה יקימו לי אחוזת קבר שכולה שיש והמוני העם הגרמני ינהרו אליה לקדש את שמי כגיבור לאומי וכקדוש מעונה".¹⁰

שפאר מעיד כי אחרי שעבר גרינג טיפול שיטתי במונדורף ובנירנברג להפסקת התמכרותו למורפין חלה בו תמורה ניכרת. הוא מעולם לא הכיר אותו ערני כל כך, שופע מרץ ונחרץ במחשבתו. השינוי היה כה קיצוני שהוא הבליט שהמפולת שעבר גרינג, עם עליאתו, לא שינתה את מחשבתו.

מגויס ברוח הקרב הזו הסתער גרינג כבר בישיבה שנייה של בית המשפט על פונק (Funk). הוא אמר לו: "אל תדאג, אתה רק קיבלת פקודות ממני. אני אקבל עלי אחריות מלאה לתוכנית ארבע השנים".¹¹

תגובותיו של גרינג לכל אורך המשפט היו בלתי יציבות והן נעו ממבוכה קשה ליהירות בוטה וזלזול בולט בסביבתו. כשהחלה מסכת התביעה הרוסית הסיר את האוזנית שלו לאות מחאה על כך שהנאום של התובע הרוסי לא ראוי להישמע, כדבריו.¹² כשהוקרנו סרטים נאצים, בעת פרשת התביעה, העיר שהוא בטוח שהשופט ירצה להצטרף למפלגה הנאצית.¹³ כשהושמעה שיחתו הטלפונית של גרינג עם ריבנטרופ (Ribbentrop) ביום כניסת הניצחון של היטלר לוינה (שבה תואר כל העניין כטיול של הנאה כשהציפורים מציצות) חזר גרינג ונשען על מעקה התא, רוב הזמן לא צפה בסרט ונראה "עלוב למראה".¹⁴ הוא הביע זלזול בולט באחד הקצינים האמריקאיים ושאל בעוקצנות כיצד

⁹ שם, עמ' 21.

¹⁰ א. שפאר, בתוככי הרייך השלישי – זיכרונות, עמ' 514.

¹¹ גילברט, יומן נירנברג, עמ' 41.

¹² שם, עמ' 120.

¹³ שם, עמ' 63.

¹⁴ שם, עמ' 47.

קצינים כושים יוכלו לפקד על חיילים לבנים. הוא ביקש לדעת אם מרשים לקצינים כושים
לנסוע בחשמליות עם אזרחים לבנים.¹⁵

היו לו דעות ברורות על הנעשה בגרמניה בעת המשפט. לדעתו הגרמנים לא יצליחו
להתמודד עם דמוקרטיה.¹⁶ בתום יום שבמהלכו הוקרנו סרטים שבהם נראו גוויות
במחנה עובדי כפיה היו מרבית הנאשמים מזועזעים. גילברט רשם מפיהם תגובות
נוגעות ללב שהעידו כי הסרטים הביאו להתרגשות בקרבם. גרינג העיר בציניות: "היה
יום יפה כל כך עד שהראו את הסרט ההוא. זה פשוט קלקל הכול".¹⁷

השיחות בין גילברט לגרינג חשפו את המשנה הסדורה של המנהיג הנאצי אודות
המלחמה שחוה ואת שהתרחש בעקבותיה. בין היתר טען שגרמניה חייבת להיות נאצית
שכן ריבוי מפלגות רע לעם הגרמני. הוא טען שהעדיף שרוסיה תתקוף ראשונה ולא
לתקוף אותה, קבע כי אסור היה להסכים עם חוזה ורסאי וכי הקמת הלופטוואפה וחיזוקו
היה הכרח. בנקודה אחת ביקש לסנגר על עצמו וטען בתוקף כי מעולם לא נתן שום
פקודות לביצוע "מעשי הזוועה הללו".¹⁸

נאשמי המשפט
שימו לב לשיבתו היהירה והמזלזלת של גרינג

בהמשך, בשיחה ממושכת בת שעתיים וחצי¹⁹ קבע גרינג כי לא ביקש לחזק את יפאן על
חשבון בריטניה. לשאלת גילברט מדוע לאחר השמעת העדויות גרינג ממשיך לתמוך
בהיטלר, השיב: "ובכן, אינך מבין ללב הבריות כמוני. אם אירתע לאחור עכשיו, אחרי

¹⁵ שם, עמי 57.

¹⁶ שם, עמי 58.

¹⁷ שם, עמי 51.

¹⁸ שם, עמי 64.

¹⁹ ב- 15.12.1945. ראה: גילברט, יומן נירנברג, עמי 72.

שתמכתי בו כל כך, רק בוז יבוזו לי. מי יודע מה יהיו פני הדברים בעוד חמישים או מאה שנים?"²⁰.

בשיחה נוספת, אף היא ארוכה²¹ שטח גרינג את ה"אני מאמין" שלו לגבי עתיד אירופה והעולם. הוא טען כי אנגליה חייבת להמשיך ולשלוט ב"קיסרות שלה בת - 500 מיליון איש" וכי "לא ניתן להאכיל את כל אוכלוסיית העולם ולכן יש לצמצמה". הוא קבע שהסכם מינכן היה "עניין מוגמר מראש" משום שצ'מברלין (Chamberlain) ודאלאדייה (Daladier) לא היו מוכנים להקריב או "לסכן משהו כדי להציל את צ'כוסלובקיה". בשיחה זו השמיע לראשונה ביקורת כלפי היטלר. הוא טען כי ניסה להפציר בהיטלר שלא לפתוח במתקפה על רוסיה ואולם "יכול היית להביא את ההוכחות החותכות ביותר. כל דבר שבעולם – הוא לא זז. משעה שגמר בדעתו להתקיף פשוט אי אפשר היה להזיז אותו מהחלטתו".

הרצאות הלילה הממושכות שהעניק גרינג האסיר לגילברט הפסיכולוג, בתא 5 שבכלא, ואשר היה בהם – פה ושם – צליל קל ביותר של חרטה לא עמדו בקנה אחד עם הנאומים והמאמרים הרבים שנאם וכתב במהלך כל שנותיו כבכיר במשטר הנאצי.²² באותם נאומים הביע אמון רב במנהיגותו של אדולף היטלר וטרח להלל ולשבח את הפעולות שנקט.

לכל אורך המשפט השלים גרינג עם גזר הדין הצפוי שלו. הוא אמר שכאסיר מספר אחד, יהיה גזר דינו מוות מוות ולכן, לדבריו, החליט לנקוט בגישה גלויה של תמיכה במשטר הנאצי, הצדקת מעשיו וניסיון להיכנס לדפי ההיסטוריה כמי שלא בגד, גם כאשר חבל התליה היה מונף מעל לצווארו. עם זאת, רשימותיו של גילברט וכן חומר משני נוסף מגלה כי גרינג נקט, כל העת, בגישה שביקשה להביא לזיכויו בבית המשפט. ניגוד זה הביא לעימותים הקשים בינו לבין האסירים הנאצים האחרים שביקש את קרבתם. את הניסיונות של הכמרים בכלא לקרבו אל הדת הנוצרית דחה בתוקף. בתחילת המשפט זעק כנגד ההאשמות כאילו הנאצים פגעו בכנסייה וקבע כי גרמניה הייתה מדינה ריבונית ולכן הייתה לה זכות לנקוט בפעולות שנקטה כנגד חלק מהממסד הדתי הנוצרי. מערכת יחסים מורכבת הייתה מנת חלקו של גרינג אל מול הנאשמים האחרים. לא אחת זכה מהם לקיתונות של רותחין. היה זה במיוחד כאשר התביעה הציגה בפני השופטים קטעי סרטים אודות זוועות ההשמדה בפולין ובאזורים אחרים. באחד המקרים זעק פראנק (Frank): "הוא הכניס אותנו לבוץ הזה וכל מה שנותר הוא לספר את האמת".

²⁰ עמ' 73.

²¹ שם, עמ' 78 – 81.

²² ראה: The Political Testament of Hermann Goering – A Selection of important speeches and Articles, London, 1972

קייטל (Keitel), דוניץ (Doenitz), פונק (Funk) ושיראך (Schirach) קמו לפתע ועזבו את שולחנו את גרינג שלא כמנהגם.²³

אלא שלכל אורך המשפט ניסה גרינג להחזיר לעצמו את מנהיגותו בקרב חבורת הנאשמים. בנוכחותם של עמיתיו השתדל להיראות בלתי פגיע. הוא העיר הערות לאחרים, מתח ביקורת, התערב בדיונים בכל הזדמנות, קבע דרך וניסה להסית את האחרים כנגד שלטונות הכלא ובמיוחד כנגד הקו שהחל להסתמן בקרב האסירים האחרים, אלה ששפאר ערער את ביטחונם העצמי בהחלטתו לקחת על עצמו אחריות.²⁴ ריברנטרופ לא היה אחד מיעדיו של גרינג. להיפך, גרינג סלד משר החוץ שלדבריו היה הארכיטקט של מדיניות החוץ הגרמנית הכושלת שהביאה לבידוד גרמניה. ליחס דומה זכה רודולף הס אשר גרינג טען שהיטלר לא שלח אותו כלל לשליחות באנגליה וכי היוזמה הייתה כולה שלו ועל אחריותו. "היטלר התפוצץ ממש כאשר נודע לו. אילו באמת רצה לשאת ולתת עם הבריטים, הרי היו צינורות ספק דיפלומטיים ומהימנים בארצות נייטרליות. המקשרים שלי עצמי באנגליה יכלו לאפשר לי לסדר את העניין תוך 48 שעות", העיר.²⁵ גם יחסו לנאשמים האחרים לא היה טוב בהרבה. לכל אחד מהם ייחס תכונה רעה כזו או אחרת.

מבחינות רבות ניהל גרינג מערכה משולשת: מול התביעה ובית המשפט, העיתונות והעולם הצופה מבחוץ, מול הנאשמים האחרים ואף מול אישתו וביתו. שלושה בינואר 1946 היווה אחד מנקודות המפנה במשפט מבחינתו של גרינג. באותו יום העיד אחד מראשי ה.ס.ד. שתיאר איך ניתנו ובוצעו פקודות לרצח המוני וכיצד בוצעו הפקודות הללו אל מול 90 אלף יהודים. הוא מסר פרטים איזמים על המתות ירייה בהמון לגברים ועל השמדה בקרונות גז לנשים וטף. גרינג העיר בסופה של אותה ישיבה: "הרי לכם עוד אחד שמוכר את נשמתו לאויב".²⁶

באותה ישיבה שאל פרקליטו של שפר האם העד יודע ששפר ניסה להתנקש בחיי היטלר. בהפסקה עט גרינג לקצה תא הנאשמים, לעבר שפר וצעק לעברו כיצד הוא מעז למסור הודאה בוגדנית ולפוצץ את "החזית המאוחדת". למחרת זעק: "לעזאזל, לא איכפת לי בכלל מה שהאויב מנסה לעשות לנו אבל גועל מתעורר בי כשאני רואה גרמנים המסדרים זה את זה".²⁷

²³ גילברט, יומן נירנברג, עמ' 66.

²⁴ W. Frischauer, *Goering*, p. 290

²⁵ גילברט, יומן נירנברג, עמ' 20 – 21.

²⁶ שם, עמ' 93.

²⁷ שם, עמ' 95.

החזית המאוחדת שגרינג ניסה בכל כוחו לשמר החלה להתפרק. באמצע פברואר, בתאו, אמר שאכט (Schacht) כי הוא לא מעונין לדבר עם "פושעים כמו גרינג". הוא אף זעק כנגד "מעשיו של היטלר שהיו פשע נגד התרבות שלנו".²⁸

עם פתיחת פרשת ההגנה, ב- 8 בפברואר 1946, היה מצבו של גרינג קשה בהחלט. הוא נראה מדוכדך. "כן, הם רוצים לראות את ההצגה. עוד תראה בעוד 15 שנה ייחשב המשפט הזה לחרפה", העיר כשהוא מעיף מבט עוין כלפי צלמי העיתונות.²⁹

ב- 18 בפברואר 1946 הגיעה לסיימה הסולידאריות הפנימית המפוקפקת בין הפושעים הנאצים לאחר שקולונל אנדראוס הציע מספר דרכים כיצד לבודד את גרינג. בין היתר חילק את הנאשמים לחמש קבוצות, במיוחד בזמן ארוחת הצהרים.³⁰

אנדראוס העניק לכל אחת מהקבוצות שמות: "חדר אוכל נוער" שבו היו שפאר, פריטשה (Fritzsche), פון שיראך (Schirach) ופונק. המטרה הייתה לאפשר לשפאר ופריטשה לגרום לשני האחרים להתרחק מהשפעת גרינג ולתת לפון שיראך הזדמנות להצהיר כי היטלר בגד בנוער הגרמני וכי מדיניות הגזע הייתה אסונה של גרמניה.³¹

הקבוצה השנייה הייתה "חדר אוכל קשישים" ובו פון פאפן (Von Papen), פון ניראת (V. Neurath), שאכט ודוניץ. הקבוצה השלישית הורכבה מפראנק, סייקס אינקווארט, קייטל וזאוקל וזאת מתוך מטרה לנתק את קייטל (Keitel) מגרינג. הקבוצה הרביעית כללה את רדר (Raeder), שטרייכר (Streicher), הס וריבנטרופ. הקבוצה החמישית כללה את יודל, פריק (Frick), קלטנברונר (Kaltenbrunner) ורוזנברג (Rosenberg) והאחרון היה הרמן גרינג עצמו. אלברט שפאר ניצח. גרינג בודד. הסיפור הזה הביאו לידי זעם אבל הוא לא השתווה למתקפת החמה שבה נתקף כשהוקרן סרט זוועות רוסי שתיאר רצח המוני, נורא אפילו מזה שהוצג על ידי האמריקאים. אז גיחך למראה הסרט, מעמיד פני קורא בספר, מפהק משעמום ומעיר הערה לגלגנית.³²

ההתנגדות לגרינג התגברה בחלוף הימים. פון פאפן ופון ניראת האשימו את גרינג בסיפוחה של אוסטריה בכוח הזרוע וכן בעניין צ'קוסלובקיה. "השמן היה אחראי גם לזה – הכל היה באשמתו", אמרו.

גילברט התרשם שלאחר ההשתלטות "התוקפנית" שלו על הסובבים אותו, התרכך. "באמת פרופסור", פנה לגילברט, "אינני מפלצת ערלת לב המתייחס בבוז לחיי אדם".³³

ב- 8 במארס החלה פרשת ההגנה של גרינג בבית המשפט. הוא עצמו עלה להעיד חמישה ימים מאוחר יותר. עדותו והשמעת גרסתו ארכה עד ה- 22 בחודש. פרקליטו

²⁸ שם, עמ' 134.

²⁹ שם, עמ' 120.

³⁰ L. Mosley, *The Reich Marshal – A Biography of Hermann Goering*, pp. 269-

270

³¹ גילברט, *יומן נירנברג*, עמ' 140

³² שם, עמ' 142.

³³ שם, עמ' 150.

היה ד"ר אוטו שטאמר (Stahmer) בן ה-70. שניהם, הפרקליט והנאשם, ידעו כי אין אפשרות להצליח. הם למדו יחדיו את החומר המשפטי הרב. הפרקליט הכין מסמך ובו 20 אלף מילים להגנת הפקיד הנאצי הבכיר ולסיוע העמיד על הדוכן שורת עדים.³⁴ קודם שעלה להעיד הבהיר גרינג לגילברט: "אני מודה שהייתי קשה. אינני מכחיש שלא התביישתי בהמתת אלף איש, בפעולת עונשין או כבני ערובה או מה שתרצה אבל אכזריות, לענות נשים וילדים, זה רחוק כל כך מן הטבע שלי". גם כאן האשים את היטלר והימלר אבל בצד ההאשמה כנגד המנהיגים הנאצים לא העלה בדעתו לבגוד בהיטלר, להנהיג מרד כנגדו או לתכנן את הוצאתו להורג. "בגידה במולדת למען עם זר – אין דבר מביש יותר מזה", אמר.³⁵

בעדותו בבית המשפט הפליג גרינג בדברי סניגוריה על עצמו. הוא תאר את עברו, עיטוריו, פגישותיו עם היטלר, תפקידו ומניעיו בסיוע להקמת המפלגה הנאצית, בפיקוד על פלוגות הסער, בפוטש של מרתף הבירה, כציר המפלגה הנאצית ברייכסטאג ב-1928, כיו"ר הרייכסטאג ב-1933 ובהקמת מחנות ריכוז למעצר קומוניסטים. לאחר מתן העדות הוא חזר לעצמו והפך מלא ביטחון עצמי. אפילו יריבו הגדול, אלברט שפאר, קבע כי "תחילת עדותו הרשים בהופעתו האמיצה"³⁶ אך עד מהרה מתברר כי גרינג אינו עומד בהבטחות שנתן לפונק לזאוקל (Sauckel) ולאחרים כי ייטול על עצמו את האחריות העליונה לפעולות שונות שבוצעו על ידם או על ידי הכפופים להם. הוא הגביל את אחריותו שלו, מנסה לנקות את עצמו ככל האפשר.

לגילברט אומר שפאר כי "התרגש בעל כורחו לשמע נאומו של גרינג" למרות שברור לו כי "זו שירת הברבור שלו ובמובן מה סימל הנאום את הטרגדיה של העם הגרמני".³⁷ עם סיום חלקו במשפט, התפנה גרינג להקשיב – בקשב ושלא בקשב כהרגלו – לעדויות ולגרסאות חבריו לתא הנאשמים. ב-5 ביולי נשא ד"ר שטאמר, פרקליטו, את נאום הסנגוריה שלו והכחיש כל אחריות חוקית ומוסרית לפשע כלשהו מפשעי הנאצים. בסוף אוגוסט, ביקש בית המשפט מכל אחד מהנאשמים לומר את דברו. באקורד הסיום של המשפט, החליט גרינג לנטוש את היטלר ונשא מחאה חריפה כנגד המשפט וטען שהוא חף מפשע. הוא העיד את אלוהים ואת העם הגרמני שעשה את מעשיו מתוך פטריוטיות טהורה. "אתם נוטים לשכוח שגרמניה הייתה מדינה ריבונית והריבונית הזו לא הייתה עניין למדינות זרות. אם אנחנו נאשמים – זה בסדר. אם אתם מאשימים את העם הגרמני זה בלתי אפשרי. העם הגרמני חופשי מכל אשמה", אמר לשופטים.³⁸ הוא המשיך בהרצאת תורתו ואמר בביטחון כי הוא יצא בלב שקט לדפי ההיסטוריה. לפני

³⁴ A. Lee, *Goering*, pp. 217-223

³⁵ גילברט, *יומן נירנברג*, עמ' 160 – 161.

³⁶ א. שפאר, *בתוככי הרייך השלישי – זיכרונות*, עמ' 517.

³⁷ גילברט, *יומן נירנברג*, עמ' 167.

³⁸ W. Frischauer, *Goering*, pp. 297 - 298

רדתו מדוכן העדים הביט גרינג מסביב לראות את התגובות אך איש לא אמר דבר, בוודאי לא מחא כף. נשיא חבר השופטים העיר: "עכשיו אני קורא לנאשם הס". פרק גרינג הסתיים באולם הדיונים.

בספטמבר הורשתה אמי, אישתו, לבקרו בכלא. ב- 1 באוקטובר 1946 הקריא נשיא בית המשפט את הכרעת הדין. גרינג נידון למוות בתליה. בלילה של ה- 15 באוקטובר, כשעתיים לפני זמן ההוצאה להורג, בלע גרינג גלולת ציאניד. בתוך חמש דקות מת. גופתו נשרפה והאפר שנותר ממנה פוזר.³⁹

גרינג לאחר התאבדותו

מקורות:

גילברט ג.מ., יומן נירנברג, תל אביב 1986.

שפאר אלברט, בתוכני הרייך השלישי - זיכרונות, תל אביב 1979.

Frischauer Willi, **Goering**, London 1950

Lee Asher, **Goering – Air Leader**, London 1972.

Mosley Leonard, **The Reich Marshal – A Biography of Hermann Goering**, New York 1974.

Swearingen E. Ben, **The Mystery of Hermann Goering's Suicide**, London 1985.

A. Lee, **Goering – Air Leader**, pp. 237 - 238³⁹

הודעות

א. הינכם מוזמנים להגיב בכתב על הנאמר בגיליונות המידע וכן לשלוח תיעוד ומאמרים בנושא השואה.

ב. אם לא קיבלת את הגיליון הראשון או אינך ברשימת התפוצה. נא להודיענו.

ג. דוא"ל שלנו: gideonbe@012.net.il
ד. אנו ממליצים להפיץ את הגיליון ברשימת התפוצה האישית שלך.

----- סיום גיליון מספר 2 -----